

СТРУКТУРА ИНТЕРЕСОВАЊА ЗА РАЗЛИЧИТЕ УМЕТНИЧКЕ ДИСЦИПЛИНЕ КОД СРЕДЊОШКОЛАЦА

*Ирена Ј. Ристић**

Факултет драмских уметности, Универзитет уметности у Београду

Бојана П. Шкорић

Факултет ликовних уметности, Универзитет уметности у Београду

Апстракт. Испитује се у којој мери је развијено интересовање за уметност код младих, и да ли је оправдана актуелна тенденција ревизије и сажимања програма уметничких предмета у школама. У фокусу истраживања је структура интересовања за различите уметничке дисциплине код средњошколаца, а циљ је да се утврди да ли је степен њиховог интересовања условљен типом школе, полом, узрастом и претходним искуством. Истраживање је спроведено на узорку од 555 ученика из 11 школа који су попуњавали упитник током једног школског часа. У обради је примењена мултиваријантна анализа варијансе. Утврђен је виши степен интересовања за видео и извођачке уметности које нису довољно заступљене у њиховом окружењу. Девојке показују виши степен интересовања за све дисциплине, као и гимназијалци у односу на своје вршњаке из стручних школа. Показало се да што су више програма до сада похађали веће је интересовање за све видове уметности. Уз то, млади који су били потпуно неактивни показују интересовање за видео што даје важан путоказ како да се они покрену и социјализују. Резултати потврђују да су интересовања и потребе младих у нескладу са оним што им се нуди. Потребно је увести разноврсне уметничке садржаје као део курикулума, чиме би школа постала интегрални део њиховог живота, део који директно утиче на развој креативности и повећање одговорног учешћа у друштву.

Кључне речи: уметност, интересовања, средњошколци, програми уметничких предмета.

* E-mail: ir.ristic@gmail.com

За психички и социјални развој младих веома је важно како проводе слободно време, и како бирају активности ван редовних школских обавеза које омогућују њихово учешће у јавном и културном животу заједнице. Структура активности током слободног времена посебно је важна на узрасту од 13 до 18 година због развоја личног и социјалног идентитета, као и снажних потреба за дефинисањем слике о себи, колико и властитог места у односу на средину. Током адолесценције долази до развоја формалног мишљења хипотетичко-дедуктивног карактера које дозвољава одвајање од конкретне реалности и могућност комбинаторике (Piaget & Inhelder, 1969). Мишљење адолесцента одликује се рефлексивном и склоностима да усваја принципе, гради системе и теорије које му омогућују морално и интелектуално уклапање у свет одраслих. Одвијају се критичне етапе социјалне интеграције младих. Виготски истиче да је развој условљен интеракцијом између средине и индивидуе, и да је у том процесу важно препознавање и уважавање интересовања, јер подршка њиховом развоју може бити кључна за стварање квалитетног образовног и васпитног контекста у коме се креативни потенцијал младог човека открива, испољава и истовремено развија (Vigotski, 1996; Lazarević, 2004). У овом раду под појмом интересовање претпостављамо диспозицију *да се човек ангажује у некој културно разрађеној активности без обзира на било какву другу награду осим задовољства које има од тога што примењује ту диспозицију* (Diamond, 1957, према: Mrđa, 2011). Поласком у средњу школу, започиње *стадијум верификације интересовања*, када се млади људи одричу неспецифичног *интересовања за све* (Tyler, 1955, према: Pantić, 1981), и почињу да се испробавају у одређеним ужим областима, што подразумева прихватање једних, понекад са великим одушевљењем, и одбацивање других. Слободно време се користи управо за развој специфичних интересовања у односу на способности и захтеве реалности, што су важни сегменти изградње личног идентитета. Истовремено, на социјалном плану, развијају се осећања која се односе на идеале, а последично и огромна енергија усмерена на промену друштва. Понекад су идеје ирационалне, али је зато реформаторски дух адолесцената, увек и свуда, био један од важнијих фактора у процесу друштвене еволуције. Питање је само ком аспекту друштва ће бити поклоњена та драгоцену младалачка пажња, и хоће ли уопште бити искоришћена. То је оно што свакако знамо, и можемо тумачити ослањајући се на развојне потребе адолесцената у свим временима и културама. Оно што не знамо остаје условљено добом и контекстом, јер свака нова генерација обилује специфичностима које израћају из културних колико и конкретних историјских датости.

У истраживању из 2007. године показано је да 47% средњошколаца у Војводини проводи слободно време са вршњацима у спонтаним видовима дружења. Време најчешће проводе уз медијске и дигиталне „играчке“ као што су мобилни телефони, компјутери и телевизори, а

тек сваки пети се бави спортом, незнатан број чита и прати културна дешавања, док су креативне активности потпуно занемарене (Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu, 2007). Резултати се надовезују на закључке истраживача из београдског Института за психологију који су пратили свакодневицу младих у Србији, испитујући структуру културне потрошње: 50% средњошколаца готово никада не посећује музеје или позоришта, а најчесталији вид културне потрошње је гледање телевизије, чак 95% младих прати програм 2–3 сата дневно, потом следе слушање музике, посете биоскопима и концерти. Само 2,5% младих је активно у пољу уметничког изражавања. Врста и учесталост културне потрошње условљена је социоекономским статусом родитеља, узрастом, полом, успехом у школи, и местом пребивалишта (Institut za psihologiju, 2007). У складу са очекивањима, културна понуда већих градова условљава интензивнију културну потрошњу. У мањим срединама просечан број посета културним догађајима код младих јесте само две посете годишње (Stojilović, 2012). У истраживању новијег датума процењено је да се 8,7% средњошколаца повремено бави неком формом креативних активности у књижевним, извођачким и визуелним дисциплинама, што потврђује низак степен интересовања за уметност (Mrđa, 2011), мада указује да постоји извесна тенденција пораста у односу на раније године. Креативне активности могу се дефинисати као програмски садржаји засновани на техникама различитих уметничких дисциплина који су фокусирани на развој уметничких вештина у функцији креативног изражавања средњошколаца. Налази бројних студија показују да је утицај бављења креативним активностима недвосмислено позитиван, како на индивидуални развој, тако и на усвајање културе, па чак и на општи ниво школског успеха (Amabile, 1996; Maksić, 2006; Sternberg, 2005; Šefer, 1996). Остаје питање због чега су код нас креативне активности и усвајање културе ретко заступљени у образовном контексту младих. Има ли таквих програма довољно у нашем окружењу?

Током последњих пет година број изведених програма у области културе и уметности није занемарљив: процењује се да је око 200 пројеката широм Србије било посвећено креативним активностима ученика. Покривали су различите уметничке дисциплине: од школе традиционалног веза и калиграфије до огледних клубова уметничког активизма. Бројне су иницијативе које организације цивилног друштва покрећу и већ годинама спроводе, али и поред тога дешава се да је одзив младих којима су програми намењени веома слаб. Истраживање специфичности српског културног поља показује тренд поларизације на крупне, институционалне актере подржане званичним фондовима, и на мање, самоорганизоване уметничке иницијативе. Младима је додатно отежано да се у таквом културном пољу оријентишу (Cvetičanin, 2011). Већини младих недостају информације о програмима (ONO/TIM, 2006), као и мотивација да се укључе у доступне активности, као што креаторима програма

мањају информације о досадашњем искуству средњошколаца и њиховом учешћу у јавном животу. Уз то, недостају информације о односу младих према формама организовања програма. У ваннаставним активностима махом се примењују радионице, такмичења и курсеви, али је форма најчешће одређена уверењима оних који програме креирају, што нужно повлачи са собом ризик одступања од преферираног и потребног. Тако долазимо до својеврсне „пат“ позиције. С једне стране су млади, већином незадовољни могућностима које им се у друштву нуде, како у погледу програмских активности, тако и простора за креативно испољавање и јавно деловање (Marković i Kijevčanin, 2004). С друге стране су стручњаци у домену рада са младима, иницијатори бројних програма који не успевају да привуку пажњу циљне популације тако да програми остају недовољно посећени, а ресурси неискоришћени. Постоји велики расцеп између непознавања и препознавања, као и огромна количина слободног времена које „зјапи празно“ упркос креативном потенцијалу са обе стране. Зато је важно испитати структуру интересовања за различите уметничке дисциплине генерација *садашњих* средњошколаца, што је и предмет овог истраживања.

Истраживање је део ширег пројекта „Генерација З: шта млади људи воле, желе и траже у Београду?“ који је организација Хоп.ла! покренула и извела у сарадњи са Секретаријатом за спорт и омладину Града Београда, са намером да се испита структура интересовања за програмске садржаје који нису заступљени у оквиру редовне наставе. У овом раду ће бити приказани само резултати који се односе на интересовања за *уметничке* дисциплине, јер пружају изоштрену слику о степену усмерености младих према креативним активностима.

Главни циљеви истраживања су: (а) утврдити степен интересовања младих за различите уметничке дисциплине у зависности од типа школе, пола, узраста и претходног искуства, као и у односу на преференције одређене форме организовања програма; (б) испитати да ли су и у којој мери креативне активности пожељни начини на које средњошколци проводе слободно време.

МЕТОД

Истраживање је спроведено на територији Београда у првој половини 2011. године. Сакупљање података организовано је у 11 школа и трајало је 45 дана.

Структура узорка. Истраживање је изведено на узорку од 555 ученика средњих школа: 244 ученика из 5 гимназија и 311 ученика из 6 стручних школа различитог усмерења. Обратили смо пажњу на то да изабране школе буду везане за различите територијалне целине (од ужег центра до приградских насеља). Из сваке школе је одабрано једно одељење првог разреда (годиште 1995) и једно одељење другог разреда

(годиште 1994). Било је укупно 268 младића и 287 девојака. Од тога, 272 ученика је похађало први разред, а 283 ученика други. Већина је изјавила да су им родитељи вишег и високог образовања (~57%), нешто мање да су завршили средњу школу (~39%), док је мали број родитеља делимично или у потпуности завршио само основну школу (~4%). Виши степен образовања је карактеристичан за родитеље београдских средњошколаца, што је евидентирано и у претходним истраживањима, тако да овај податак треба имати у виду приликом евентуалних генерализација и анализе резултата у ширем контексту.

Инструмент. За потребе ширег истраживања конструисан је упитник који је садржао 23 питања и 15 скала процене, и који је био подељен у четири целине. Прва се састојала од питања о социодемографским подацима (пол, узраст, место становања, тип школе, образовање родитеља). Другу целину чинила су питања о досадашњем искуству средњошколаца у вези са програмима ван редовне наставе. Поред листе за обележавање свих похађаних програма у протекле 2 године, укључено је 4 питања затвореног типа о учесталости похађања, степену задовољства, начинима информисања и разлозима због којих програми нису похађани. У ову целину укључено је и три питања отвореног типа у којима су ученици могли да опишу шта им се свидело и шта им се није свидело у програмима које су похађали, и да истакну „Који програми младима недостају у окружењу, или им нису доступни из било ког разлога?“ Трећу целину чиниле су скале процене за мерење степена интересовања за различите активности. За сваку дисциплину истакнута је петостепена скала (1-5), а ученици су, заокруживањем по једног подеока на скали, процењивали колико су за њу заинтересовани. Оцена 5 означавала је највиши степен интересовања, док је оцена 1 означавала одсуство интересовања. Од укупно 15 скала, 9 се односило на спортове (4) и друге програме, док се 6 скала односило на различите уметничке дисциплине. Укључене су: *књижевност, ликовна, извођачка, видео, примењена и вишемедијска уметност*, а примери активности у оквиру дисциплина сврстани су на основу сугестија троје теоретичара уметности који су, поред десет средњошколаца, били укључени у процес конструкције упитника, тако да је финална листа дисциплина креирана уз осврт на прихваћене класификације и тенденције у савременој уметности. У ову целину укључено је и питање везано за форме организовања програма: „Како би, по твом мишљењу, програми за младе требало да буду организовани?“ Питање је било полузатвореног типа јер је, поред пет понуђених одговора (*такмичења/радионице/школе/не знам/како год да се организују, не бих се пријавио*), постојала могућност да ученици сами опишу форму организовања коју сматрају најадекватнијом. Четврту целину чинило је питање „Када би могао да бираш, како би желео да проводиш слободно време?“ након чега је следила листа могућих начина за провођење слободног времена, која је сачињена на основу прелиминарног испитивања начина провођења времена. Ученици су имали задатак да

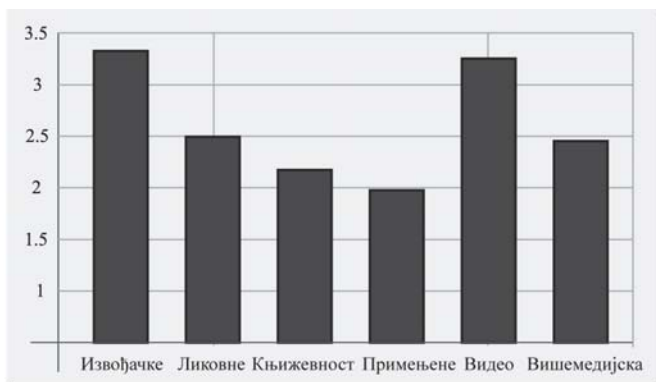
обележе три од 18 понуђених одговора, или да додају свој одговор. У листу понуђених начина увршћени су одговори попут *Да спавам*, *Да се виђам са вршњацима*, *Да идем у куповину*, али и различити облици културне потрошње, на пример *Да идем у позориште*, као и креативне активности кроз опцију *Да пишем*, *сликам*, *свирам* или *правим нешто ново*.

Ток испитивања. Ученици су попуњавали упитник током једног школског часа. Уводно упутство је садржало кратак опис сврхе истраживања, уз истицање да је анкета анонимна тако да могу бити потпуно искрени. Сви испитаници (уз два изузетка) су попунили упитник за мање од 30 минута.

Обрада података. У статистичкој обради примењено је више мултиваријантних анализа варијансе (укупно 5). Најпре је проверена значајност разлика у степену интересовања за уметничке дисциплине између младића и девојака (фактор пол: мушко/женско). Потом је проверена значајност разлика између ученика првог и другог разреда (фактор узраст: први/други разред). Испитане су затим разлике у односу на тип школе (фактор тип школе: гимназија/стручна), као и у односу на претходно искуство (фактор број програма које су похађали: 0, 1–2, 3–5, 6 и више). У последњој анализи проверено је да ли ученици који су заинтересовани за уметност дају предност одређеној форми организовања програма (фактор избор форме: радионица/такмичење/школа/друго), уз поређење са преференцијама оних који су заинтересовани за спорт. Примењена је и анализа учесталости код квалитативних података који су се односили на програме који средњошколцима недостају, затим на преференције форми организовања за узорак у целини, као и на пожељне начине на које проводе слободно време.

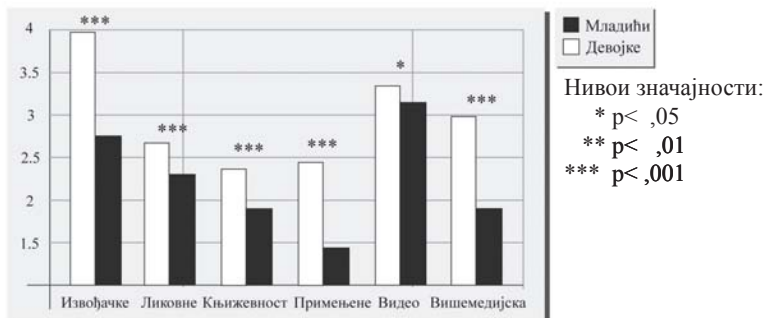
РЕЗУЛТАТИ

Графикон 1: Степен интересовања за различите уметничке дисциплине код београдских средњошколаца



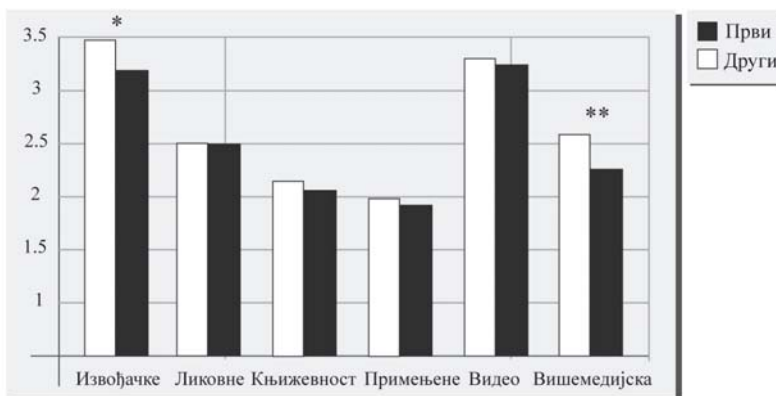
Када посматрамо узорак у целини, међу средњошколцима су најпопуларније извођачке и видео уметности, док за ликовну и вишемедијску уметност постоји умерен степен интересовања, а за књижевност и примењене уметности – релативно низак. Утврђене су значајне разлике према полу, узрасту и типу школе, као и у односу на претходно искуство.

Графикон 2: Разлика у степену интересовања за уметничке дисциплине између девојака и младића



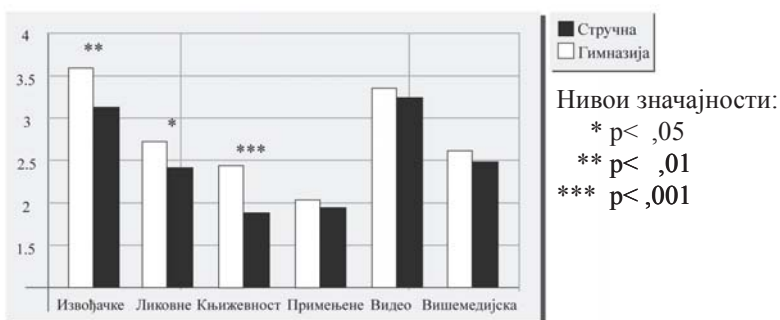
Девојке имају виши степен интересовања према свим уметничким дисциплинама [$F(6,548)=36,66$; $p<,001$]. Младићи су далеко мање заинтересовани за уметност у овом узрасту, а највише се интересују за филм, видео и фотографију. Ученици другог разреда показују виши степен интересовања за вишемедијску [$F(1,551)=9,89$; $p<,01$], као и за извођачке уметности [$F(1,551)=5,98$; $p<,05$].

Графикон 3: Разлика у степену интересовања за уметничке дисциплине између првог и другог разреда



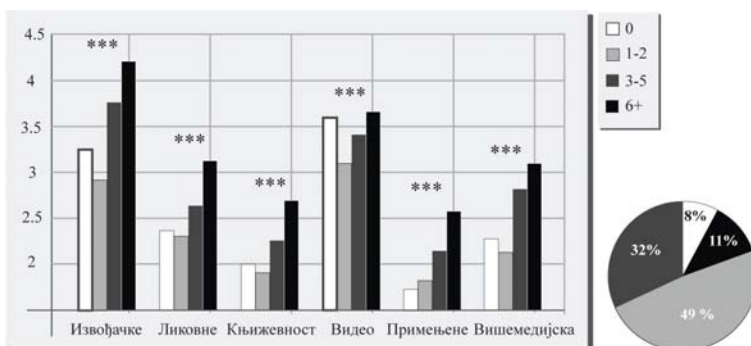
У складу са очекивањима, тип школе се показао као значајан фактор који условљава интересовања. Гимназијалци откривају виши степен интересовања за све уметничке дисциплине у односу на ученике стручних школа [F(6,484)=4,97; p<,001], а униваријантним тестовима је прецизирано да се разлике односе на књижевност, ликовне и извођачке уметности.¹

Графикон 4: Разлика у степену интересовања за уметничке дисциплине између гимназијалаца и ученика стручних школа



Када се узме у обзир претходно искуство средњошколаца, такође се појављују значајне разлике. Већи број програма које су до сада похађали корелира са растом интересовања за све видове уметности [F(18,1544)=5,11; p<,001]. Притом, млади који до сада нису похађали програме, откривају да имају повишен степен интересовања за видео и извођачке уметности.

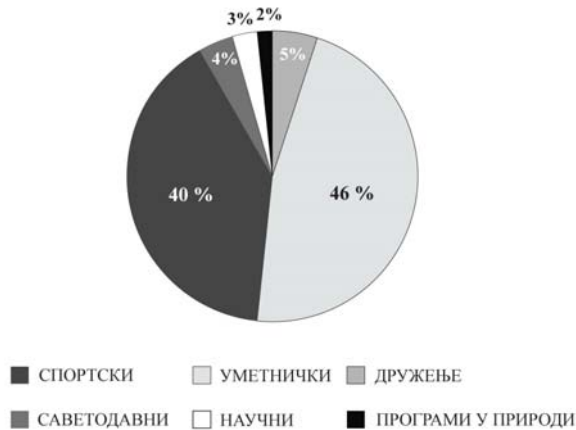
Графикон 5: Разлике у степену интересовања за уметничке дисциплине према броју похађаних програма



¹ У проверавању главног ефекта фактора тип школе, узорак је модификован тако што су из узорка уклоњени одговори ученика из једне стручне школе како би групе за поређење биле уједначене (N_г=244; N_с=247).

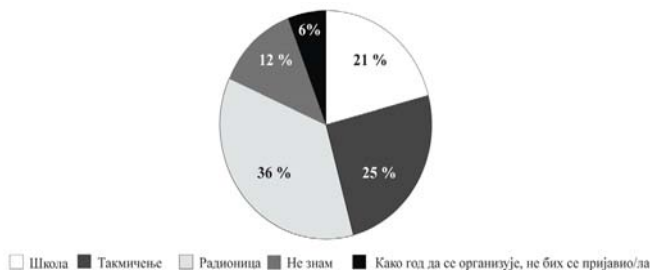
На питање који програми недостају у њиховом окружењу, једна гимназијалка је великим словима написала: „НЕДОСТАЈЕ МИ УМЕТНОСТ!“. Чак 46% одговора је у складу са овом примедбом.

Графикон 6: Врсте програма који средњошколцима недостају



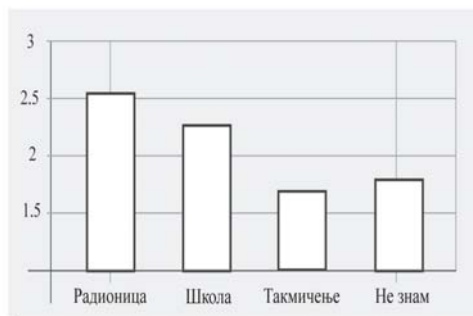
Код преференција форме организовања, 36% сматра да би програме требало организовати као радионице, док далеко мањи број фаворизује компетитивне или дидактичке оквире.

Графикон 7: Учесталост одговора на питање: „Како би, по твом мишљењу, програми за младе требало да буду организовани?“



Није мали проценат ни оних који показују отпор, и не би се пријавили ма како да се програм организује (укупно 6%). Ипак, кључно је следеће питање: „Како програме „виде“ млади који показују интересовање за уметност?“

Графикон 8: Преференција форме организовања код ученика који имају виши степен интересовања за уметност



Анализом је потврђено да средњошколци, који показују интересовање за уметност, бирају радионицу као најбољу форму организовања [$F(4,550)=28,49$; $p<,001$], док млади који показују склоност ка спорту фаворизују такмичења [$F(4,550)=4,06$; $p<,010$].

Табела 1: Ранг листа на основу учесталости одговора на питање о пожељним начинима за провођење слободног времена (три могућа избора)

Ранг	„Када би могао/ла да бираш, како би желео/ла да проводиш своје слободно време?“	Укупан број гласова	Процент ученика
1.	Да се виђам са вршњацима	356	~64 %
2.	Да се бавим спортом	280	~50 %
3.	Да излазим по кафићима/клубовима	172	~31%
4.	Да слушам музику	143	~26 %
5.	Да спавам	87	~16 %
6.	Да пишем/сликам/свирам или да правим нешто ново	81	~15 %
7.	На фејсу или јутјубу	74	~13 %
8.	Да гледам филмове	65	~12 %
9.	Да идем у куповину	59	~11 %
10.	Да читам књиге	59	~11 %
11.	Да играм игрице	52	~9 %

12.	Да идем у позориште/на концерте	50	~9 %
13.	Да учим нешто ново	39	~7 %
14.	Да се дотерујем	32	~6 %
15.	Да се кладим	31	~6 %
16.	Да претражујем Интернет	30	~5 %
17.	Да гледам ТВ	23	~4 %
18.	Да похађам додатну наставу или програме за младе	20	~4 %

У даљој анализи испитан је однос према различитим начинима да се проведе слободно време. На основу добијених података запажамо да чак 15% средњошколаца би волело да слободно време испуњава креативним активностима уметничког типа.

Дискусија

Степен интересовања за различите уметничке дисциплине варира у зависности од више фактора, али само две дисциплине откривају нешто виши степен интересовања: извођачке и видео уметности. Притом, донекле изненађује извесно интересовање за уметничку област коју најмање познају као што је вишемедијска уметност. Мада је интересовање тек умереног степена, овај податак указује на генерацијску радозналост и специфичну отвореност за нова искуства, као и на могуће уверење испитаника да је вишемедијска уметност на неки начин повезана са новим технологијама које су им изузетно блиске.

За све уметничке дисциплине већу склоност показују девојке: разлике по полу су изразите код извођачких и примењених уметности, али и код вишемедијске. Зато постоје извесне индикације да би оне могле бити вршњачки заговорници креативних активности међу средњошколцима.

Сасвим неочекивано, две од шест уметничких дисциплина су осетљиве на узраст. Претпостављамо да се разлика појавила због већег степена слободе и смелости који стичу старији ученици који су већ прилагођени на модел средњошколског образовања, као и због потребе за креативним испољавањем у мање познатим или доступним, сходно томе и привлачнијим уметничким дисциплинама. С друге стране, потпуно је очекивано да млади, који су током протекле две године похађали више од шест различитих програма, показују највиши степен интересовања за уметничке програме. Активна и свестрана деца исказују интересовање за све програмске садржаје па тако и за уметничке. Међутим, разлог може бити и задовољство похађаним програмима, о чему сведоче

резултати ширег истраживања који указују да ученици откривају висок степен задовољства искуством стеченим током активности. Када су ови подаци укрштени са бројем програма које су средњошколци похађали, показано је да квалитет самог програма, поред изворних интересовања, може бити један од разлога за учесталост похађања. Утврђен је релативно висок и статистички значајан коефицијент контингенције између броја похађаних програма и степена задовољства ($C=,599$; *approx. sig. p*<,*001*). Што је ученик задовољнији, више програма похађа, мада постоји и супротан смер утицаја – само вежбање, опробавање и усвајање креативних вештина утиче на повећање жеље да се у то даље упушта (Ristić, 2011). У овом истраживању добијен је драгоцен податак који указује да они који до сада нису похађали програме, показују интересовање за *видео и извођачке уметности* што упућује на један од начина како да се покрену млади који су до сада били недовољно активни, а претпостављамо и недовољно мотивисани, можда због одсуства садржаја који их заиста интересују.

Запрепашћује податак да скоро половина испитаника детектује недостатак уметности у свом окружењу, мада већина њих не показује интересовања за различите дисциплине. Овај резултат је утолико значајнији што га не можемо објаснити директивношћу питања, јер оригинални упитник није био конструисан само за испитивање уметничких интересовања, већ се односио на све врсте програмских садржаја. Податак посебно треба истаћи у овом тренутку када се планира реформисање наставних програма на нивоу основног и средњег образовања, и када се води интензивна кампања за смањење већ и онако симболичног фонда часова предвиђеног за предмете уметности. Истовремено се слободне активности везане за креативни израз младих сматрају стварима другог реда, губљењем времена или неважним активностима које ће можда доћи на ред када оне друге „озбиљније“ буду извршене. Последице оваквог друштвеног става према младима и њиховим развојним потребама доводе до озбиљне штете по будуће и садашње генерације. Уз то, остаје упечатљиво да је чак 5% испитаника истакло како им недостаје дружење, дакле социјални аспект су претпоставили садржинском, што представља значајан податак и подсећа на важност вршњачке групе код средњошколаца коју креатори и координатори уметничких програма понекад занемарују.

Изгледа да су средњошколци врло самосвесни и одлучни по питању форме организовања програма која им одговара. Резултати су у складу са досадашњим увидима да особе посвећене уметности нису склоне конкуренцији која угрожава резултат увек када су задаци хеуристички, дакле, са „отвореним крајем“ који не мора имати јасан циљ или прецизно одређен пут решења (Amabile, 1996). Ово је у складу са истраживањима која показују да је за извођење креативних активности најпогоднија отворена радионичка атмосфера која омогућује развој спонта-

ности (Ristić, 2010; Škorc, 2012). Примећује се да појам такмичења има различита значења у оквиру уметничких и спортских активности. Док је код спорта то основни облик активности, у уметности такмичарска ситуација често игра негативну улогу. Знају средњошколци веома добро шта им одговара и јасно сугеришу своје захтеве. Мањи је број оних који се одричу става, „слежу раменима“ у незнању, и другима препуштају одлуку о формалним аспектима програма.

Када се посматрају пожељни начини провођења слободног времена, петина укупних одговора односи се на вршњачко дружење, а нешто мало мање на спортске активности и изласке који такође имају наглашену социјалну компоненту што је очекивано и усклађено са узрасним приоритетима. Креативне активности се котирају релативно високо. То је пријатно изненађење, јер су досадашња истраживања вредносне оријентације младих указивала на доминацију не само социјалног, већ и утилитарног стила (Joksimović i Maksić, 2006). Нова генерација средњошколаца све више воли уметност и тражи начине за креативно изражавање.

Закључна разматрања и импликације

Резултати показују да београдски средњошколци исказују интересовање према уметничким дисциплинама које им нису доступне. Готово половина испитаника истиче да им недостају уметнички програми, а највиши степен интересовања показују према извођачким и видео уметностима. Девојке су посебно усмерене на театар, плесне и музичке програме, док младићи показују повишено интересовање за видео, филм и фотографију. Уз то, млади који су до сада били потпуно неактивни откривају повишен степен интересовања за извођачке, а посебно за видео уметности што даје важан путоказ како да се покрену и укључе млади који нису увек „лаки“ нити спремни да сарађују. То указује на недовољно препознат и искоришћен педагошки и образовни потенцијал који лежи у креативним активностима. Чини се да је нужно стимулисати развој програма у домену видео и извођачких уметности које нису довољно заступљене, упркос интересовању које средњошколци откривају. То је начин да се адекватно одговори на потребе младих и један од начина како да се мање мотивисани средњошколци покрену и окрену креативном испољавању. Процењује се да се средњошколци могу лако мотивисати да се укључе и у вишемедијске програме, посебно због употребе нових медија који, у уметничким оквирима, доприносе развоју њихове креативности. Увођење таквих програма може бити превенција опасности од злоупотребе дигиталних медија и важно педагошко оруђе за развој њихових креативних потенцијала. Педагошке импликације ових налаза односе се на то да је потребно омогућити широку лепезу активности (изборност, мултимедији) у оквиру рада са младима, и одржавати

их у мешовитим групама у којима би девојке играле улогу иницијатора активности, бар у почетним корацима.

Када је реч о форми организовања, нема много дилеме. Средњошколцима са уметничким интересовањима одговара радионички приступ. Ипак, приликом конципирања програма треба обратити пажњу на социјалну димензију која значајно утиче на мотивацију и може представљати најважнији психолошки капитал који млади током програма стичу. Очекивано је да се најпозитивније развојно деловање остварује у групном интерактивном процесу што је у складу са савременим студијама и приступима (Holzman, 1997, 2009).

Како закључке о београдским средњошколцима можемо користити у ширем контексту? Оправдано је очекивати да млади у мањим срединама имају нешто ужи избор активности у односу на своје вршњаке из Београда, пре свега, због смањеног обима културне понуде и мање могућности да се опробају у различитим дисциплинама. Међутим, та разлика не може бити кључна, јер је узраст најважнији фактор који одређује отвореност, потребе и социјални идентитет групе младих. Такође, узорком су обухваћени ученици из девет општина – не само школе из центра, већ и из приградских средина. Може се претпоставити да степен друштвене кохезије, могућност комплетнијег увида у културно поље, једноставније информисање и други фактори имају јачи ефекат у мањим срединама, чиме се ограниченост понуде компензује другим аспектима социјалног поља. У прилог томе говоре и налази ранијег истраживања који показују да млади у мањим градовима позиционирају културу високо на ранг-листи животних приоритета (Škorc i Ognjenović, 2009). Зато се, верујемо, налази овог истраживања могу уопштавати на младе у другим деловима Србије, па и у другим регионима, и примењивати код креирања нових програма за младе.

Конечно, треба имати у виду да је овим истраживањем снимљена само једна половина спреге, односно препознате потребе средњошколаца – тренутно стање које је само пресек динамичног поља. Постоје и потребе које тек настају. Млади на средњошколском узрасту само делимично могу да препознају и разумеју одређене потребе, док најсложеније захтевају сазревање и још нису дошле до пуног замаха. Врло је сложено али драгоцен снимити сегмент потребе у настајању, пре свега зато што се интересовања развијају кроз сложу интеракцију са социјалним окружењем због чега директно од њега зависе (Vigotski, 1996). Стога је нужно обезбедити оквир у коме се потребе за креативним активностима изражавају. Програме за развој креативности у свим уметничким дисциплинама треба „сместити“ што ближе животном окружењу младих, они морају постати део њиховог живота, а не случајна „екскурзија“ која се спорадично одиграва на неком удаљеном месту. Креативне активности које средњошколцима недостају треба увести као део курикулума чиме би школа постала место повезано са личним потребама, и интег-

рални део њиховог живота који директно утиче на развој способности и степен задовољства. Налази постају додатно релевантни с обзиром на тренутну тенденцију ревизије и сажимања програма уметничких предмета. Према плановима, предвиђено је смањење фонда часова из уметности и спајање музичке и ликовне уметности у предмет „уметност“, што би додатно нанело развојну штету новим генерацијама, а како се види из налаза, одступа од њихових препознатих потреба.

Коначно, охрабрује податак да добар део средњошколаца види своје слободно време испуњено уметничким активностима, мада помало забрињава чињеница да им је драже да спавају него да праве нешто ново. Утолико је, свакако, изазов тежи приликом прављења нових програма за младе. Један од проблема може бити што средњошколци не повезују креативне активности са програмима за младе. Као да је уметност нека изолована активност која треба да остане усамљена, док су вршњачке забаве нешто сасвим друго. Повезати уметност са доживљајем вршњачке припадности могао би бити кључ будућих програма, као и стално праћење истинских потреба младих. Довољно је пажљиво ослушкивати шта све средњошколци воле, желе и траже, укључити се као партнер у грађење заједнице са њима. Дакле, требало би да поступамо мало мудрије и да створимо услове за подршку одрастању, сазревању и развоју.

Коришћена литература

- Amabile, T. M. (1996). *Creativity in Context*. Boulder, CO: Westview.
- Vigotski, L. S. (1996). *Дејча психологија, сабрана дела*. IV том. Београд: Завод за удџбенике и наставна средства.
- Институт за психологију (2007). *Свакодневница младих у Србији: снимак буџета времена*. Београд: Филозофски факултет.
- Јоксимовић, С. и Мaksiћ, С. (2006). Вредносне оријентације адолесцената: усмереност према сопственој добробити и добробити других. *Зборник Института за педагошка истраживања*, Год. 38, Бр. 2, 415-429. DOI: 10.2298/ZIP10602415J
- Лазаревић, Д. (2004). Дејча интересовања и стварање средине за учење. *Настава и васпитање*, Vol. 53, Бр. 4-5, 43-349.
- Мaksiћ, С. (2006). *Подстицање креативности у школи*. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Marković, J. и Kijeвчанin, J. (2004). Проактивни капацитети младих. У М. Nikolić, S. Mihailović (ur.), *Млади загубљени у транзицији*. Београд: Центар за проучавање alternative.
- Mrđa, S. (2011). *Културни живот и потребе ученика средњих школа у Србији*. Београд: Завод за проучавање културног развика.
- ОНО – Омладинска Невладина Организација и Агенција TIM (2006). *Омладински info центар – истраживање потреба младих за информацијама*. Београд: ОНО/TIM.
- Pantić, D. (1981). *Вредносне оријентације младих у Србији*. Београд: Истраживачко-издавачки центар SSO Србије.
- Piaget, J. & Inhelder, B. (1969). *Psychology of the child*. New York: Basic Books.
- Покрајински секретаријат за спорт и омладину AP Војводине (2007). *Коришћење слободног времена младих у AP Војводини*. Нови Сад: Покрајински секретаријат AP Војводине.
- Ristić, I. (2010). *Почетак и крај креативног процеса*. Београд: Hop.La!

- Ristić, I. (2011). *Generacija Z: šta mladi ljudi vole, žele i traže 2011. u Beogradu?* Beograd: Hop.La!
- Sternberg, R., Grigorenko, E. & Singer, J. (2005). *Creativity – From Potential to Realisation*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Stojilović, I. (2012). *Eksperimentalna provera teorija procene* (neobjavljena magistarska teza). Beograd: Filozofski fakultet, Odeljenje za psihologiju.
- Holzman, L. (1997). *Schools for Growth – Radical Alternatives to Current Education Models*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Holzman, L. (2009). *Vygotsky at Work and Play*. London. New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Cvetičanin, P. (2011). Vaninstitucionalni akteri kulturne politike u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji. *Kultura*, Br. 130, 265-290. DOI: 10.5937/kultura1130265C
- Šefer, J. (1996). Kreativnost u nastavi na mlađem školskom uzrastu. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, Br. 28, 297-313.
- Škorc, B., i Ognjenović, V. (2009). Procena tema nacionalne strategije za omladinu. Knjiga apstrakta XV naučnog skupa „Empirijska istraživanja u psihologiji“. Beograd: Filozofski fakultet Univerzitet u Beogradu.
- Škorc, B. (2012). *Kreativnost u interakciji*. Beograd: Mostart.

Примљено 10.03.2013; прихваћено за штампу 20.05.2013.

Irena J. Ristić and Bojana P. Škorc
THE STRUCTURE OF INTERESTS IN DIFFERENT ARTISTIC DISCIPLINES
OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS

Abstract

The paper deals with the degree of development of interest in arts in young people, and the justifiability of the current tendency of revision and abbreviation of the art curricula in schools. The research is focused on the structure of interests in various artistic disciplines in secondary school students, and the aim is to determine whether the degree of students' interest depends on the school type, gender and previous experience. The research was conducted on the sample of 555 students from 111 schools, who filled out the questionnaire during one school period. The data were processed by multi-factor analysis of variance. There was a higher degree of interest in video and performing arts, which are not present enough in students' surroundings. The girls showed a higher degree of interest in all disciplines, as well as grammar school students compared to their peers from vocational schools. It was shown that the higher the number of programmes attended, the higher the interest in all forms of art. Young people who were completely inactive showed interest in video arts, which serves as an important guideline in the process of moving and socialising them. The results confirm that youth's interests and needs are discrepant with what is offered to them. It is necessary to introduce various artistic contents as parts of the curriculum, which would make school an integral part of their life, the part that directly influences the development of creativity and increases responsible participation in the society.

Key words: art, interests, secondary school students, art curricula.

Ирена Ђ. Ристич и Бојана П. Шкорц
СТРУКТУРА ИНТЕРЕСОВ К РАЗЛИЧНЫМ ХУДОЖЕСТВЕННЫМ
ДИСЦИПЛИНАМ У УЧАЩИХСЯ СРЕДНИХ ШКОЛ

Резюме

В работе исследуется вопрос, в какой мере развит интерес к искусству у молодежи и оправдана ли модификация и сокращение программ по художественным предметам в школах. В центре внимания находится структура интересов к различным художественным дисциплинам у учащихся средних школ, а цель работы – установить, обусловлена ли степень их интереса типом школы, полом, возрастом и имеющимся опытом. Исследование проведено на примере 555 учеников из 11 школ, которые прошли опрос в течение одного школьного урока. При обработке применялся мультивариантный анализ вариантов. Наивысшая степень интереса выявлена к исполнительному и видео-творчеству, которые мало представлены в их среде. Девочки проявляют большую степень интереса ко всем дисциплинам, как и ученики гимназий, по сравнению со своими сверстниками из профессиональных училищ. Установлено, что чем больше дисциплин посещали учащиеся, тем выше степень их интереса ко всем видам искусства. Кроме того, молодые люди, которые были абсолютно неактивными, показывают интерес к видео-творчеству, что дает важную направляющую, как им оживиться и социализироваться. Результаты подтверждают, что интересы и потребности молодежи находятся в несогласии с тем, что им предлагается. Необходимо сделать разностороннее художественное содержание частью программы, что бы сделало школу неотъемлемой частью их жизни, частью, непосредственно влияющей на развитие креативности и увеличение ответственной деятельности в обществе.

Ключевые слова: искусство, интересы, учащиеся средних школ, программы художественных дисциплин.